

ARTYKUŁY

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

DOI 10.53024/5.1-2.57.2025

MATEUSZ ZYGMUNT¹

STRESZCZENIE

Zagadnienia dotyczące orzeczenia o kosztach procesu są stosunkowo trudne i budzą kontrowersje w praktyce. Jedną z nich jest brak oddalenia wniosku o zasądzenie kosztów procesu ponad zasądzoną kwotę. Problem uwidacznia się w sytuacji, gdy strona zdecyduje się zakwestionować to orzeczenie. W doktrynie i judykaturze wykształciły się dwa poglądy co do sposobu zaskarżenia orzeczenia w zakresie, w jakim nie uwzględnia ono wniosku strony. Wątpliwości te zdawałoby się rozstrzygnięte zostały uchwałami Sądu Najwyższego z 1972 r., jednakże dalsze zmiany stanu prawnego, w tym dodanie do kodeksu postępowania cywilnego art. 108¹ k.p.c., dały asumpt do ponownej dyskusji. W judykaturze w dalszym ciągu zdarzają się rozstrzygnięcia odbiegające od dominującego modelu, pomimo ponownego zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy w 2011 r. Spowodowane jest to zapewne uzasadnieniami Sądu Najwyższego, które w znacznej mierze miały charakter pragmatyczny i celowościowy, a w niewielkim stopniu odwoływały się do argumentów natury normatywnej. Niniejszy artykuł ma na celu nie tylko kompleksową analizę funkcjonujących w teorii i praktyce poglądów, ale także weryfikację ich aktualności i uzupełnienie rozważań Sądu o brakującą argumentację prawną. Pomimo że nie dostrzegł tego Sąd Najwyższy i nie zwracała na to dotychczas uwagi doktryna, to jak wskazane zostanie w niniejszym artykule, istnieją podstawy do postawienia tezy, iż rozstrzygnięcie sądu o kosztach procesu ma charakter wyczerpujący, definitywny, konstytutywny i niepodzielny, a przy jego wydaniu sąd nie jest związany żądaniem strony. Rozważania zostaną uzupełnione o zagadnienia związane z orzekaniem o kosztach w przypadku wielopodmiotowości po stronie zobowiązanej oraz sytuację, gdy strona uprawniona nie jest zastępowana przez profesjonalnego pełnomocnika.

Słowa kluczowe: orzeczenie o kosztach procesu, związanie żądaniem wniosku, konstytutywne orzeczenie, niepodzielne orzeczenie, rozstrzygnięcie definitywne, rozstrzygnięcie wyczerpujące, wielopodmiotowość

¹ Dr Mateusz Zygmont, asesor sądowy, adwokat niewykonujący zawodu; ORCID: 0009-0005-0508-6901.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

Zgodnie z treścią art. 108 § 1 k.p.c.² *Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji*. Zdarza się jednak, że rozstrzygnięcie zdaniem strony nie odpowiada prawu lub nie jest pełne. Rodzi to wątpliwości, czy właściwym środkiem zmierzającym do naprawienia tego błędu jest zażalenie, czy też wniosek o uzupełnienie wyroku w przedmiocie orzeczenia o kosztach. W toku rozwoju historycznego w doktrynie prezentowane były obie koncepcje oraz wydane zostały liczne orzeczenia, które zdawałoby się, że przecinają dotychczasowe spory. Pomimo upływu czasu i licznych wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa, praktyka sądów powszechnych do dziś nie jest jednak jednolita.

Usiłując rozwiązać ten spór, odnosząc się do podnoszonych w toku dyskursu argumentów oraz uzupełniając je o nowe, należy zwrócić uwagę na charakter tego szczególnego rozstrzygnięcia. Nie jest to bowiem ani orzeczenie o twierdzeniu strony na temat jej roszczenia materialnoprawnego, ani tym bardziej o jej materialnoprawnym uprawnieniu do zwrotu kosztów procesu.

Roszczenie o zwrot kosztów traktuje się w judykaturze i doktrynie jako pozostające do głównego roszczenia procesowego w stosunku akcesoryjności formalnej³. Wskazuje na to też okoliczność, że powstaje ono z chwilą zawisłości sporu, niezależnie od tego, czy żądanie pozwu ma uzasadnienie w prawie materialnym, ani nawet czy może być dochodzone na drodze sądowej lub czy jest objęte jurysdykcją krajową. Ma ono więc charakter publicznoprawny, *stricte* procesowy, odrębny i samodzielny od przepisów prawa materialnego.

Rozstrzygnięcie sądu o kosztach konkretyzuje powstałe w toku postępowania sądowego roszczenie procesowe strony, tworząc w określonych w tym orzeczeniu granicach roszczenie, lecz już o charakterze materialnoprawnym. Orzeczenie to ma charakter kształtujący, wyczerpujący i definitywny. Nie można zatem dochodzić zwrotu kosztów procesu w czasie postępowania, a także w odrębnym postępowaniu i to niezależnie, czy strona uprawniona najpóźniej przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia zgłosiła sądowi żądanie zwrotu konkretnego kosztu⁴.

Procesowy charakter roszczenia o zwrot kosztów nie pozwala na stosowanie przy orzekaniu regulacji wynikających z przepisów prawa materialnego, w zakresie kwestii odnoszących się do tych zagadnień, które zostały rozwiązane przez ustawodawcę przepisami k.p.c. W tym bowiem zakresie regulacja ta cechuje się kompleksowością i zupełnością⁵.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2024 r. poz. 1568 dalej: k.p.c.).

³ Orzeczenie SN z 19.01.1926 r., III Rw 2018/25, „Przegląd Prawa i Administracji” 1926, s. 106; postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71, OSPiKA 1972, nr 6, poz. 105 wraz z aprobującą glosą W. Broniewicza; uchwała SN z 10.02.1995 r., III CZP 8/95, OSNC 1995, nr 6, poz. 88; uchwała SN z 31.01.1996 r., III CZP 1/96, OSNC 1996, nr 4, poz. 57; uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 16/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 3; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2013, s. 398; T. Demendecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, t. 1, *Komentarz do art. 1-729*, Warszawa 2017, s. 193.

⁴ Uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 16/11; uchwała SN z 10.02.1995 r., III CZP 8/95; uchwała SN z 31.01.1996 r., III CZP 1/96; uchwała SN z 14.05.1965 r., III CO 73/64, OSNCP 1966, nr 7-8, poz. 108.

⁵ Uchwała SN z 10.02.1995 r., III CZP 8/95; uchwała SN z 31.01.1996 r., III CZP 1/96; uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 16/11.

Nie jest również możliwe zastosowanie tych regulacji po konkretyzacji roszczenia w orzeczeniu sądowym, albowiem orzeczenie wykreowało już materialnoprawny obowiązek zapłaty w określonych w tym orzeczeniu granicach, a ich zastosowanie na tym etapie prowadziłyby do uzupełnienia tego obowiązku w odrębnym postępowaniu, co jak wyżej wskazałem – jest wykluczone. Na tle problematyki odsetek od zasądzonych kosztów procesu przeciwnicy tego stanowiska wskazywali, że powaga rzeczy osądzonej nie dotyczy nowych okoliczności powstałych po wydaniu orzeczenia, a w istocie tym właśnie jest brak zapłaty w terminie wyznaczonym przez wierzyciela⁶. Pomijali oni jednak, że orzeczenie o kosztach nie wykreowało obowiązku zapłaty odsetek a także, że roszczenie o zapłatę kosztów procesu nie jest świadczeniem bezterminowym, a terminowym⁷. Wszelkie działania wierzyciela zmierzające do wyznaczenia terminu zapłaty oraz do naliczania odsetek godziły w *res iudicata*. Problematyka ta wobec treści art. 98 § 1¹ k.p.c. straciła jednak na znaczeniu w zakresie spraw wszczętych od 7 listopada 2019 r.⁸

Charakter roszczenia o zwrot kosztów procesu nie stoi jednak na przeszkodzie w stosowaniu innych regulacji prawa materialnego, które nie dotyczą wysokości i terminu zapłaty świadczenia, albowiem w tym zakresie na etapie orzekania nie ma odrębnych regulacji procesowych, które współkształtowałyby zakres powstającego obowiązku materialnoprawnego, stwierdzanego rozstrzygnięciem.

Warto także zwrócić uwagę, że pomimo, iż nie wynika to wyraźnie z jakiegokolwiek przepisu, a w szczególności z art. 108 k.p.c., sąd, przyznając stronie koszty procesu, „oznacza” zarazem wysokość sumy⁹. Skoro zaś sąd „oznacza” wysokość należnego roszczenia, to „należy uznać, że w tym wypadku nie chodzi o rozstrzygnięcie (zarówno pozytywne, jak i negatywne) o całości roszczenia, a tylko wyłącznie o orzeczenie pozytywne w takim zakresie, w jakim sąd uzna, że usprawiedliwia to wynik postępowania. O tym zaś, czego wynik postępowania nie usprawiedliwia, sąd nie orzeka”¹⁰.

Istotnym jest dostrzeżenie też, że skoro strona nie ma materialnoprawnego roszczenia do zwrotu kosztów, a sąd orzekając z urzędu lub na procesowy wniosek strony „oznacza” wysokość roszczenia strony, to nie może być jej żądaniem związany. Art. 321 k.p.c. nie ma zatem znaczenia dla wydania rozstrzygnięcia o kosztach¹¹. Teoretycznie możliwe byłoby więc przyznanie przez sąd wyższych kosztów niż wnosi strona, czego zazwyczaj nie dostrzega się w doktrynie i orzecznictwie, lub co nie

⁶ M. Prażmowska, *Glosa do uchwały SN z 31.01.1996 r.*, III CZP 1/96, OSP 1998, nr 4, poz. 83, s. 210-214; M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Kraków 2007, s. 287-292.

⁷ Wyrok SN z 2.06.2000 r., II CKN 561/99, OSNC 2000, nr 5, poz. 91; T. Wiśniewski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Gudowski, t. 3, cz. 1, *Zobowiązania*, Warszawa 2013, s. 865.

⁸ Art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469, ze zm.).

⁹ Uchwała SN z 10.02.1995 r., III CZP 8/95; uchwała SN z 31.01.1996 r., III CZP 1/96; uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 16/11; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 399; T. Demendecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, s. 196.

¹⁰ Uchwała SN (7) mająca moc zasady prawnej z 30.05.1966 r., III PZP 15/66, OSNC 1966, nr 12, poz. 204, s. 1205; F. Rosegarten, *Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1971, nr 6, s. 878.

¹¹ A. Bąk, *Praktyczne aspekty rozstrzygania o kosztach procesu*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 3, s. 88-89.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

jest przedmiotem rozważań¹². Intuicyjnie (choć pozornie) kłóci się to bowiem z podstawową zasadą postępowania cywilnego jaką jest zasada dyspozycyjności. Powyższe tezy co do braku związania żądaniem uzasadniają jeszcze dalsze argumenty.

Zauważmy, że procesową podstawą orzeczenia o zwrocie kosztów jest przede wszystkim art. 109 k.p.c. który w § 1 posługuje się stwierdzeniami „roszczenie o zwrot kosztów” oraz „wniosek o przyznanie kosztów” zaś w § 2 „przy ustaleniu wysokości kosztów”. Pomocny dla analizy związania żądaniem jest także art. 108 k.p.c., który posługuje się stwierdzeniem „rozstrzyga” oraz art. 98 k.p.c., który używa stwierdzenia „żądanie”. Zestawiając powyższe sformułowania widać, że strona jest jedynie uprawniona do zgłoszenia (lub niezgłoszenia) sądowi „wniosku” o zwrot kosztów procesu oraz do wskazania reguł na jakich ma on zostać rozpoznany. Nie ma ona jednak możliwości zgłoszenia wiążącego sąd „żądania” zwrotu kosztów w określonej wysokości lub wedle określonej zasady. Strona nie składa bowiem „żądania”, a „wniosek”. Sąd zaś „rozstrzygając” „wniosek o przyznanie kosztów” „ustala wysokość kosztów”, których strona może „żądać” od przeciwnika. Nie zmienia obrazu sytuacji sformułowanie „żądania” wskazane w art. 98 k.p.c., albowiem po pierwsze, jest ono skierowane do przeciwnika, a nie sądu. Po drugie, art. 98 k.p.c. nie ustanawia reguł rozstrzygania o kosztach, a jedynie jest jedną z zasad, wedle których może nastąpić rozstrzygnięcie. Po trzecie, żądanie to ma charakter żądania „czysto” procesowego analogicznego, jak nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności z art. 333 § 3 k.p.c., czy żądanie rozpoznania sprawy pod nieobecność strony. Jest ono oderwane od materialnoprawnej podstawy prawnej. Co ciekawe, w praktyce wniosek o zwrot kosztów procesu jest też wśród tych właśnie wniosków czy żądań intuicyjnie zamieszczany w pozwach przez profesjonalnych pełnomocników.

Pomijając już nomenklaturę („wniosek” a „żądanie”), zwróćmy także uwagę, że sąd nie może być związany żądaniem zwrotu kosztów przede wszystkim z tej przyczyny, że samo to żądanie nie może być przedmiotem powództwa lub wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe. Z tych samych przyczyn orzecznictwo i doktryna stoi na stanowisku, że żądanie zwrotu kosztów nie może być przedmiotem zabezpieczenia powództwa (choć może być objęte sumą zabezpieczenia)¹³. Art. 321 k.p.c. odnosi się bowiem jedynie do przedmiotu procesu, tj. żądań merytorycznych zawartych w piśmie inicjującym postępowanie w sprawie, a nie żądań ani tym bardziej „wniosków”, które mają charakter czysto procesowy i nie są emanacją żadnego roszczenia materialnoprawnego.

Uzasadniona jest zatem teza, że zgłoszone procesowe żądanie zwrotu kosztów dotyczy jedynie zasądzenia świadczenia (a nie wysokości) wynikającego z prawa publicznego, a zasada dyspozycyjności ma do tego rozstrzygnięcia ograniczone zastosowanie (obejmuje jedynie fakt i sposób ustalenia wysokości roszczenia, a nie samą wysokość).

Powyższego stanowiska w żadnej mierze nie podważałby wniosek strony o zwrot kosztów procesu według spisu kosztów. W tym wypadku „wniosek” ten nie determinuje wysokości żądania,

¹² M. Kuchnio, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2020, art. 109, nb. 5, s. 367.

¹³ Postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71 wraz z aprobowaną glosą W. Broniewiczza.

a jedynie metodę, jaką sąd musi uwzględnić przy orzekaniu. Powyższe argumenty pozostają dalej aktualne, zaś uzupełniająco należy wskazać, że wysokość poniesionych kosztów podaje się nie po to, aby związać sąd żądaniem, a dlatego, iż rozstrzygnięcie ma mieć charakter „zwrotu” kosztów. Sąd odstępując zatem od „norm przepisanych” musi dowiedzieć się od strony po pierwsze, jakie koszty poniosła i ocenić ich celowość, po drugie, w jakiej wysokości je poniosła. Spis kosztów musi substytuować regulacje ustawowe zarówno co do wykazu kosztów, jak i granic maksymalnych, którymi w tym przypadku są deklarowane przez stronę faktycznie poniesione koszty.

W kontekście tych rozważań należy także wskazać, że regulacje prawne dotyczące tego zagadnienia na przestrzeni lat ulegały zmianie. Pod rządami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 kwietnia 1961 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych wyraźnie, w § 10, wskazane było, że przy orzekaniu o kosztach sąd nie jest związany wysokością wynagrodzenia wynikającą z umowy między kierownikiem zespołu a adwokatem i ustala koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony. Wskutek zmiany stanu prawnego w orzecznictwie ukształtował się pogląd, że wobec braku recypowania odpowiednika tego przepisu w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 1967 r. w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich, sąd jest związany spisem kosztów przedłożonych przez stronę¹⁴. Jednakże dziś wobec treści art. 109 § 2 k.p.c.¹⁵ – dotychczasowe orzecznictwo zdaje się być nieaktualne, a sąd ponownie nie jest związany wysokością żądania dokumentowanego spisem kosztów¹⁶.

Na uwagę zasługuje także, że od strony nie wymaga się przedłożenia dowodów poniesienia kosztu, a zarazem, iż celowość jego poniesienia sąd ocenia z uwzględnieniem art. 233 k.p.c. Przemawia to również za tym, że sąd ma nie tyle ocenić poniesienie tego kosztu i zasadność „żądania”, ale w oparciu o przedłożony wykaz ocenić z uwzględnieniem zasad logiki, wiedzy i doświadczenia życiowego celowość wskazanych kosztów, a następnie „określić” wysokość należnego stronie zwrotu kosztów z uwzględnieniem „wniosku” strony i przedłożonego przez nią wykazu (zamiast w oparciu o normy przepisane)¹⁷.

Kolejny argument wskazujący na brak związania sądu wnioskiem, który zarazem prowadzi do konkluzji o konstytutywnym charakterze rozstrzygnięcia jest fakt, że sąd orzekając o obowiązku zwrotu kosztów obowiązany jest uwzględnić szereg elementów ocennych wskazanych w art. 100-103 k.p.c.¹⁸. Hipotetycznie może on, uwzględniając zawinione zachowanie strony, która wygrała proces, orzec o obowiązku zwrotu kosztów stronie, dla której ostateczny wynik postępowania okazał się merytorycznie niepomysłny. Rozstrzygnięcie o kosztach nie ma bowiem

¹⁴ Postanowienie SN z 7.04.1970 r., II CZ 37/70, OSNC 1971, nr 2, poz. 32; uchwała SN z 17.10.1991 r., III CZP 101/91, OSNC 1992, nr 5, poz. 73; uchwała SN z 26.05.1992 r., III CZP 38/92, „Radca Prawny” 1994, nr 3, s. 57; uchwała SN z 5.10.1994 r., III CZP 125/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 33.

¹⁵ Dodany przez art. 126 pkt 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 1228).

¹⁶ G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 399.

¹⁷ M. Kuchnio, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie...*, art. 109, nb. 5, s. 367.

¹⁸ Postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71 wraz z aprobowaną glosą W. Broniewiczza.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

charakteru wyłącznie arytmetycznego, ale także merytoryczny¹⁹. Powyższego faktu nie dałoby się pogodzić, przy przyjęciu związania sądu żądaniem strony.

Nie mniej istotnym argumentem jest, że sąd orzekając o obowiązku zwrotu kosztów procesu ma luz ocenny i decyzyjny. Pomijając już nawet zagadnienie ustawowego katalogu kosztów zwracalnych oraz ich oceny z punktu widzenia celowości, istotnym jest, że przepisy rozporządzeń dotyczących opłat za udzielanie stronom pomocy prawnej określają jedynie stawki minimalne i maksymalne, niemniej sąd zasądzając adwokatom i radcom prawnym koszty z tytułu zastępstwa prawnego, bierze pod uwagę ich nakład pracy, a także charakter sprawy i ich wkład w przyczynienie się do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia sporu²⁰. Z tych przyczyn orzeczenie sądu zawsze będzie ustalało, a nie określało obowiązek zapłaty. Nie ma bowiem podstaw do stawiania tezy, iż strona każdorazowo powinna zakładać uprawnienie do zwrotu kosztów w minimalnej wysokości.

Konstytutywny charakter orzeczenia o kosztach, wynikający z braku związania żądaniem wniosku o zwrot kosztów procesu, prowadzi także do dalszych jeszcze konsekwencji. Skoro rozstrzygnięcie ma charakter ustalający, a nie określający, to niezbędne jest wyraźne rozstrzygnięcie o wniosku w samej sentencji orzeczenia. W szczególności, nie jest dopuszczalne omówienie zagadnienia, choćby częściowo, jedynie w uzasadnieniu wyroku²¹. Wydaje się to może truizmem, jednakże praktyka pokazuje, iż nie jest to oczywiste.

Istotnym jest zwrócenie w tym kontekście uwagi, że każda ze stron postępowania ma własne roszczenie procesowe o zwrot kosztów od przeciwnika, a zatem sąd powinien się ustosunkować do każdego z tych roszczeń i rozstrzygnąć odrębnie o każdym z nich. Jest to szczególnie istotne w sytuacji wielopodmiotowości w procesie, bowiem to w tych właśnie przypadkach ujawniają się trudności w praktyce orzeczniczej. W doktrynie został wyrażony pogląd, iż pominięcie rozstrzygnięcia co do jednego z uczestników jest podstawą do uzupełnienia wyroku i wniosek ten należy zaaprobować także w odniesieniu do orzeczenia o kosztach²². Pogląd odmienny był

¹⁹ Uchwała SN z 14.05.1965 r., III CO 73/64.

²⁰ § 15 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2023 r. poz. 1964) oraz § 15 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935, ze zm.).

²¹ Postanowienie SN z 15.02.1967 r., II CZ 144/66, OSNC 1967, nr 7-8, poz. 144; postanowienie SN z 2.06.1964 r., I PR 10/63, OSNC 1965, nr 5, poz. 80; W. Siedlecki, *Przegląd orzecznictwa*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 7, s. 139; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, t. 2, *Komentarz art. 205¹-424¹²*, Warszawa 2019, nb 25, s. 739; A. Łazarska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. T. Szanciło, t. 1, *Komentarz art. 1-50539*, Warszawa 2019, nb 15, s. 1155; A. Góra-Błaszczkowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Góra-Błaszczkowska, t. 1a, *Komentarz – art. 1-42412*, Warszawa 2020, nb 25, s. 1023; T. Szanciło, *Glosa do uchwały SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2013, nr 4, s. 310; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 398-399; T. Demendecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, s. 196; A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2008, s. 207; H. Ciepła, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, t. 1, *Komentarz do art. 1-50514*, Warszawa 2006, s. 462.

²² F. Rosegarten, *Sprostowanie...*, s. 877; W. Siedlecki, [w:] *Komentarz postępowania cywilnego*, red. Z. Resich, W. Siedlecki, t. 1, Warszawa 1975, s. 550; M. Jędrzejewska, J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, art. 351, s. 655; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb 25, s. 738.

wprawdzie wyrażany w doktrynie, jednakże jego autor ostatecznie zmienił zdanie i przychylił się do dominującej koncepcji²³.

Z konstytucyjnego charakteru orzeczenia w moim przekonaniu wynika także „niepodzielność rozstrzygnięcia”. Sąd orzeka bowiem o całości żądania i w pełnych jego granicach. Orzeczenie o wysokości roszczenia na określonym poziomie zawiera w sobie zarazem rozstrzygnięcie o niezasadności tego samego roszczenia w większym rozmiarze. Zakwestionowanie negatywnej oceny sądu co do wysokości roszczenia poprzez stwierdzenie, że jest ono zasadne w większym zakresie – siłą rzeczy dotyka także podstaw jakie leżały u pozytywnej oceny tego samego roszczenia w zakresie w jakim zostało ono już uwzględnione. Nie da się zatem przyjąć bez ingerencji w całość rozstrzygnięcia, iż możliwe jest zasądzenie tego samego roszczenia w większym zakresie. Nie zmienia obrazu sytuacji, że nie nastęcza trudności obliczenie należnego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego wedle innej stawki niż uczynił to sąd w kwestionowanym rozstrzygnięciu. Każdorazowo bowiem ocena zasadności dalszego żądania będzie podyktowana uwzględnieniem tych samych ocenionych już przez sąd okoliczności, o których w przypadku zakwestionowania tezy o niepodzielności rozstrzygnięcia należałoby stwierdzić, iż już prawomocnie orzeczono. W odróżnieniu od zwykłego rozstrzygnięcia deklaratoryjnego, nie określa ono obowiązku w danych granicach, ale go kreuje. Podobne motywy choć niewysłowione, leżą u podstaw poglądów dotyczących substratu zaskarżenia w przypadku uwzględnienia powództwa o prawo do świadczeń powtarzających się w mniejszym zakresie, bądź w innej postaci, niż wskazana przez powoda²⁴. Co istotne, już powojenna doktryna oraz orzecznictwo poruszając kwestię orzekania o roszczeniach, co do których sąd nie był związany żądaniem pozwu, wskazywała na ich niepodzielność oraz możliwość kwestionowania jedynie w drodze zażalenia, a nie wniosku o uzupełnienie wyroku (z wyłączeniem okresu obowiązywania art. 355 § 2 k.p.c., który wprost odmiennie regulował to zagadnienie)²⁵.

Przechodząc natomiast do zagadnienia, kiedy należy złożyć wniosek o uzupełnienie orzeczenia, a kiedy zażalenie na postanowienie o kosztach, należy najpierw prześledzić tok rozwoju historycznego wskazanego problemu i argumenty zwolenników poszczególnych koncepcji, które przyczyniły się do powstania rozbieżności w praktyce orzeczniczej.

Początkowo w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że gdy rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania nie odpowiada żądaniu strony, należy złożyć wniosek o uzupełnienie wyroku²⁶. Motywem tej tezy było przeświadczenie sądu, iż strony wobec braku

²³ K. Piasecki, *Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych*, „Palestra” 1961, nr 5-9, s. 13; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. J. Jodłowski, Warszawa 1989, s. 572; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 1293.

²⁴ Wyrok SN z 28.09.1982 r., II URN 136/82, OSP 1984, nr 1, poz. 18; uchwała SN z 22.11.1982 r., III CZP 43/82, OSNCP 1983, nr 5-6, poz. 69; postanowienie SN z 13.11.2014 r., I UZ 21/14, OSNP 2016, nr 7, poz. 92; uchwała SN z 4.08.2016 r., III UZP 11/16, LEX nr 2086134; wyrok SA w Katowicach z 17.12.2015 r., I ACa 671/15, LEX nr 1971077.

²⁵ F. Rosegarten, *Sprostowanie...*, s. 877; uchwała SN (7) z 29.04.1957 r., I Co 40/56, OSNC 1958, t. I, poz. 4, s. 17-22; orzeczenie SN z 18.06.1963 r., I CR 431/62, OSPIKA 1964, nr 218, s. 462-463.

²⁶ Postanowienie SN z 12.04.1968 r., II PZ 56/67, LEX nr 6313.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

substratu zaskarżenia, nie mogły zaskarżyć takiego orzeczenia w części, w jakiej żądania nie uwzględniono, ani nie oddalono. Pogląd ten nie odzwierciedlał wskazanego powyżej charakteru orzeczenia o kosztach postępowania i dość szybko został zweryfikowany przez Sąd Najwyższy. Do dziś jest on wzmiankowany, lecz nieaprobowany²⁷.

W tym okresie Sąd Najwyższy wskazał również, że „pominięcie w sentencji orzeczenia kończącego sprawę w instancji rozstrzygnięcia o kosztach daje stronie prawo domagania się uzupełnienia orzeczenia. Nie daje jej natomiast podstawy do zaskarżenia z tej przyczyny orzeczenia. Nie można bowiem zaskarżyć orzeczenia, które nie istnieje”²⁸.

Bardziej kompleksowo Sąd Najwyższy zajął stanowisko w dwóch uchwałach podjętych w jednej sprawie wskazując w nich zgodnie, że „nie ma i nie może być zaskarżenia, jeżeli brak jest w ogóle rozstrzygnięcia o kosztach procesu. W takim wypadku usunięcia braku orzeczenia o tych kosztach, jeżeli strona we właściwej formie i w przewidzianym terminie zgłosiła końcowy wniosek, można dochodzić tylko w trybie przewidzianym w art. 351 § 1 k.p.c., a nie w drodze zażalenia. Prowadzi to do wniosku, że każde orzeczenie o kosztach procesu, choćby – jak w danym wypadku – nie uwzględniało w całości zgłoszonego wniosku, zawiera w sobie domniemanie oddalenia nie uwzględnionej części; stąd określenie «zwrot kosztów» użyte w art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. należy rozumieć w sensie jakiegokolwiek orzeczenia o zwrocie kosztów czy odmowie takich kosztów w całości lub w części. Wykładnia przepisów prawa procesowego nie może prowadzić do takiej sytuacji, w której od jednego i tego samego rozstrzygnięcia przysługiwałyby stronie do wyboru dwa środki procesowe, tj. – jak w przedstawionym pytaniu – wniosek o uzupełnienie lub zażalenie”²⁹. Motywami tego rozstrzygnięcia była przede wszystkim chęć stabilizacji dotychczasowej praktyki oraz dążenie do uproszczenia i przewidywalności rozstrzygnięcia. Pominięte zostały natomiast rozważania na temat charakteru prawnego samego orzeczenia o kosztach, co moim zdaniem jest błędem, albowiem poza uzasadnieniem pragmatycznym, dostarczyłoby uzasadnienia prawnego postawionej tezy. Warte odnotowania jest też to, że pogląd prezentowany w przywołanych uchwałach, był wyrażany w doktrynie jeszcze przed ich podjęciem³⁰.

Wskazane uchwały miały dla omawianego zagadnienia charakter fundamentalny. Po ich podjęciu, prezentowana koncepcja zdawała się być dominująca zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, choć w dalszym ciągu nie doprowadziła do całkowitego ujednolicenia

²⁷ M. Manowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. M. Manowska, t. 1, Art. 1-477(16), Warszawa 2021, s. 1072-1073; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb 30-31, s. 740-741.

²⁸ Postanowienie SN z 15.02.1967 r., II CZ 144/66.

²⁹ Uchwała SN z 11.07.1972 r., III PZP 14/72, OSNCP 1972, nr 12, poz. 215; uchwała SN z 11.12.1972 r., III PZP 14/72, OSNCP 1972, nr 12, poz. 215.

³⁰ W. Siedlecki, *Glosa do uchwały SN z 30.05.1966 r., III PZP 15/66*, OSPIKA 1967, nr 112, s. 211.

poglądów³¹. W doktrynie zdarzały się poglądy przeciwne, choć początkowo były one odosobnione³².

Wraz z wejściem w życie art. 108¹ k.p.c. pojawiły się szersze wątpliwości, czy dotychczasowe stanowisko nie wymaga zmiany. Wskazywano wówczas, że brak wymaganego przez art. 108 k.p.c. orzeczenia o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub nieobjęcie całej kwoty rozstrzygnięciem dotyczącym tych kosztów nie może być już traktowane jako negatywne rozstrzygnięcie w tym przedmiocie lub zakresie. Z art. 108¹ k.p.c. wynika bowiem domniemanie, że orzeczenie sądu jest w takiej sytuacji niepełne i wymaga uzupełnienia³³.

Istotne jest jednak dostrzeżenie, że po pierwsze, przepis zawarty obecnie w art. 108¹ k.p.c. miał swój odpowiednik już od 20 czerwca 1967 r.³⁴. Wprowadzenie art. 108¹ k.p.c. nie stanowiło zatem żadnego *novum*, a było jedynie przeniesieniem wskazanej regulacji z uchylanej ustawy do k.p.c.³⁵. Sądy wydające przytaczane uprzednio orzeczenia miały zatem świadomość tej regulacji i nie miała ona wpływu na wydane rozstrzygnięcia³⁶. Okoliczność ta nie zawsze była jednak dostrzegana przez

³¹ Postanowienie SA we Wrocławiu z 29.01.2010 r., I ACz 157/10, OSAW 2010, nr 4, poz. 197; postanowienie SN z 4.11.2010 r., IV CZ 82/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 87; uchwała SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11, OSNC 2012, nr 4, poz. 48; postanowienie SN z 2.03.2012 r., I PZ 33/11, LEX nr 1215120; postanowienie SN z 10.10.2012 r., I CZ 116/12, LEX nr 1232744; postanowienie SN z 6.05.2022 r., III CZ 145/22, LEX nr 3438159; M. Manowska, *Kodeks Postępowania...*, s. 1072-1073; M. Jędrzejewska, J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, art. 351, s. 654-655; W. Siedlecki, [w:] *Komentarz postępowania...*, s. 550; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, t. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2021, art. 351, nb. 7, s. 1465; A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 91; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb. 31, s. 741; A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316-366 KPC. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 133, nb. 7; T. Zembrzuski, *Orzekanie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu w razie częściowego nieuwzględnienia żądania*, MOP 2012, nr 7, s. 379-381; A. Daczyński, [w:] *Koszty postępowania sądowych*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008, s. 227; L. Walentynowicz, [w:] A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2007, s. 190; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, s. 570; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, Warszawa 2013, s. 399; A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 207; H. Ciepla, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 462; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 1291; T. Wiśniewski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 2, *Artykuły 367-50537*, Warszawa 2013, s. 145.

³² T. Szanciło, *Glosa...*, s. 310-311.

³³ J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Cz. 1: Postępowanie rozpoznawcze. Cz. 2: Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, t. 1, Warszawa 2006, s. 309; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2011, s. 399; por. także: uchwała SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb. 31, s. 740 i literatura tam wskazana; M. Hrehorowicz, M. Nawrocki, *Glosa do uchwały SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11*, „Polski Proces Cywilny” 2013, nr 1, s. 109-110 i literatura tam wskazana.

³⁴ Art. 13 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 24, poz. 110).

³⁵ A. Górski, [w:] A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 191; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2013, s. 401; H. Ciepla, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 464.

³⁶ Podobnie T. Zembrzuski, *Orzekanie...*, s. 380.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

zwolenników odmiennego poglądu³⁷. Niektórzy zaś krytycy fakt ten dostrzegali, ale nie wyciągnęli z tego oczywistych wniosków³⁸.

Po drugie należy podkreślić, że powyższa regulacja ma zastosowanie wyłącznie do kosztów sądowych, a nie kosztów procesu – w szczególności kosztów zastępstwa procesowego³⁹. *Brak jest zatem istotnych argumentów uzasadniających odejście od zasad wyrażonych w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 1972 r., III PZP 14/72*⁴⁰. Wskazane rozróżnienie również było wzmiankowane w doktrynie jeszcze przed wprowadzeniem art. 108¹ k.p.c.⁴¹. Część przeciwników tego poglądu nie dostrzegła jednak wskazanego rozróżnienia⁴². Część zaś ponownie nie wyciągała z tego należytych wniosków⁴³.

Po trzecie, zwrócić należy uwagę, iż niemal wszyscy krytycy poglądu wskazanego w przywołanych uchwałach Sądu Najwyższego, bezpośrednio (jako autorzy) lub pośrednio (jako redaktorzy komentarza), zmienili w nowszych pracach swoje stanowiska, co również dobitnie wskazuje na dezaktualizację jednego z dotychczas wyrażanych poglądów⁴⁴. Bliższa analiza historyczna zagadnienia daje zatem podstawy do postawienia tezy, iż zasady wyrażone w przywołanych uchwałach są dalej aktualne, zaś wszelkie głoszone dotychczas w doktrynie przeciwne poglądy – nieaktualne.

Sporadycznie dalej zdarzają się jednak w orzecznictwie poglądy odmienne od prezentowanego powyżej. Wspierane są one niekiedy dodatkowo treścią art. 325 k.p.c. zgodnie z którym „sentencja wyroku powinna zawierać (...) rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron”. Zdaniem zwolenników tych poglądów, orzeczenie o kosztach ma charakter orzeczenia częściowego, a brak negatywnego

³⁷ A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 208; D. Kottowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Wątpliwości interpretacyjne na tle praktycznego stosowania art. 108 par. 1 KPC*, MOP 2009/21, s. 1192; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2012, s. 517–518.

³⁸ G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2011, s. 399.

³⁹ L. Walentynowicz, [w:] A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 190; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2013, s. 402; T. Demendecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, s. 198; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 207; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 163.

⁴⁰ Postanowienie SN z 4.11.2010 r., IV CZ 82/10; postanowienie SN z 10.10.2012 r., I CZ 116/12; A. Daczyński, [w:] *Koszty postępowania...*, s. 234.

⁴¹ W. Siedlecki, [w:] *Komentarz postępowania...*, s. 550; M. Machnij, *Kilka uwag o kosztach sądowych i kosztach procesu*, MOP 2002, nr 17, s. 796-797.

⁴² A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 208; D. Kottowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Wątpliwości...*, s. 1192; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, 2012, s. 517–518.

⁴³ G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2011, s. 399.

⁴⁴ A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 208; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2019, s. 251; D. Kottowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Wątpliwości...*, s. 1192; M. Kuchnio, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie...*, art. 108¹, s. 364-365; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Cz. 1: Postępowanie...*, s. 309; J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, 2012, s. 517-518; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2011, s. 399; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2013, s. 402; T. Szanciło, *Glosa...*, s. 310-311; D. Rysta, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. T. Szanciło, s. 439-430 i 433.

rozstrzygnięcia o części żądania prowadzi do braku substratu zaskarżenia w brakującej części. Oczekują oni zatem najpierw złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku zamiast zażalenia, by po jego uzupełnieniu, mając już substrat zaskarżenia, strona mogła je zakwestionować. W moim przekonaniu z przyczyn na wstępie wskazanych stanowisko to jest błędnie. Odnosząc się zaś do argumentu opartego o treść art. 325 k.p.c. należy uzupełnić rozważania o dalsze uwagi.

Po pierwsze, przepis ten dotyczy wyroków i co najwyżej przez pryzmat art. 361 k.p.c. może znaleźć „odpowiednie” zastosowanie do postanowienia o kosztach. W omawianym jednak przypadku, odpowiednie stosowanie będzie oznaczało konieczność odrzucenia możliwości wydania postanowienia częściowego, gdyż godziłoby to w założenia orzekania w tym przedmiocie. Rozstrzygnięcie sądu o kosztach, w przeciwieństwie do rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu, nie może mieć bowiem charakteru rozstrzygnięcia częściowego. Ideą orzekania o kosztach jest całościowe, kompleksowe i definitywne rozstrzygnięcie.

Po drugie, wskazywana zależność nawet w odniesieniu do wyroków nie ma charakteru absolutnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażany jest pogląd, że „w szczególnych okolicznościach, gdy odmienne stanowisko byłoby krzywdzące stronę postępowania można uznać, że brak wyraźnego rozstrzygnięcia przez sąd w wyroku o pozostałej części zgłoszonego żądania (art. 325 in fine k.p.c.) oznacza oddalenie tego żądania w tej części, co wynika z istoty wydanego wyroku, a strona nie ma interesu w domaganiu się jego uzupełnienia (art. 351 § 1 k.p.c.)”⁴⁵.

Po trzecie, musimy zwrócić uwagę, że skoro sąd właśnie zdecydował o przyznaniu jej kosztów w niższym rozmiarze, to brakujące rozstrzygnięcie nie będzie dla strony korzystne. Nie można zaś uzależniać dopuszczalności środka zaskarżenia od tego, czy strona zamierzająca z takiego środka skorzystać, będzie postępować procesowo niekorzystnie dla siebie po to, aby z przyczyn formalnoprawnych otworzyć sobie ewentualną drogę do jego wniesienia. Nie można więc wymagać od strony, aby niekorzystnie dla siebie domagała się uzupełnienia wyroku i stawiać jej zarzut nieuczynienia tego, co doprowadzi do zamknięcia drogi w skorzystaniu z przysługującego jej prawa do zainicjowania postępowania zażaleniowego. Argument wsparty treścią art. 325 k.p.c. nie zasługuje zatem na uwzględnienie.

Próbując dokonać rozróżnienia środków prawnych przysługujących w określonych sytuacjach procesowych, nie można tracić z pola widzenia, że rozstrzygnięcie o kosztach procesu może być pozytywne lub negatywne, ale ma być wydane wraz z orzeczeniem kończącym postępowanie⁴⁶. Rozstrzygnięcie o treści „nie orzeka o kosztach” jest zaprzeczeniem orzeczenia, a zatem należy takie wyrzeczenie traktować tak, jakby go nie było⁴⁷.

⁴⁵ Postanowienie SN z 9.01.2019 r., I CZ 114/18, LEX nr 2621103.

⁴⁶ Postanowienie SN z 2.06.1964 r., I PR 10/63; postanowienie SN z 15.02.1967 r., II CZ 144/66.

⁴⁷ Postanowienie SN z 27.07.1971 r., II PZP 29/71, LEX nr 6971; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, 2021, art. 351, nb. 7, s. 1464-1465; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb 26, s. 739; A. Daczyński, [w:] *Koszty postępowania...*, s. 226; G. Misiurek, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, 2013, s. 398; A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, 2008, s. 207.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

Rozważając zasadność złożenia ewentualnego wniosku o uzupełnienie wyroku należy mieć na uwadze, że przy jego rozpoznaniu istotna jest jedynie ocena przesłanek z art. 351 k.p.c. natomiast ocena pod kątem zasadności zwrotu kosztów jest niedopuszczalna⁴⁸. Istnienie podstaw do zastosowania wobec strony proces przegrywającej art. 102 k.p.c. nie stanowi zatem przesłanki oddalenia wniosku o uzupełnienie wyroku⁴⁹. Nie można również stawiać tezy, iż brak rozstrzygnięcia o kosztach jest równoznaczny z oddaleniem wniosku o zwrot kosztów.

Odpowiadając zatem na pytanie o dobór właściwego środka w celu zakwestionowania prawidłowości orzeczenia o kosztach wydanego przez sąd musimy rozróżnić kilka sytuacji. W przypadku, gdy w wyroku:

- 1) sąd nie objął rozstrzygnięciem kosztów sądowych, to nie jest zasadne składanie zażalenia, bowiem stosownie do treści art. 108¹ k.p.c. sąd może o tym orzec w odrębnym postanowieniu. Z założenia nie ma tutaj więc substratu zaskarżenia, a strona nie ma gravamenu do składania zażalenia. Także uzupełnienie wyroku nie wchodzi w grę, albowiem art. 108¹ k.p.c. jest w tym zakresie przepisem szczególnym wobec art. 351 k.p.c.⁵⁰;
- 2) sąd nie objął rozstrzygnięciem w ogóle orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu, to zasadnym jest złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku w przedmiocie kosztów postępowania;
- 3) rozstrzygnięcie o kosztach procesu zostało zamieszczone, lecz zdaniem strony nie odpowiada ono prawu to winno być ono kwestionowane w drodze zażalenia.

Podkreślenia jednak wymaga, że w sytuacji wielopodmiotowości po którejkolwiek ze stron, sąd powinien rozstrzygnąć odrębnie o kosztach procesu wobec każdej z osób. Nie jest dopuszczalne przyjęcie założenia, że orzeczenie o kosztach wobec niektórych osób zawiera w sobie zarówno negatywne rozstrzygnięcie o kosztach ponad zasądzony wymiar pomiędzy tymi osobami, a zarazem negatywne rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów pomiędzy pozostałymi osobami niewymienionymi w samym rozstrzygnięciu. Ocena zupełności rozstrzygnięcia ma bowiem miejsce pomiędzy poszczególnymi podmiotami procesu.

⁴⁸ Postanowienie SN z 15.02.1967 r., II CZ 144/66; postanowienie SN z 26.09.1972 r., I CZ 113/72, LEX nr 7138; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, 2021, art. 351, nb. 7, s. 1464; M. Jędrzejewska, J. Gudowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, 2016, art. 351, s. 656; W. Siedlecki, [w:] *Komentarz postępowania...*, s. 552; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb 28, s. 739; A. Łazarska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. T. Szanciło, nb 15, s. 1156; A. Góra-Błaszczkowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Góra-Błaszczkowska, nb 25, s. 1023-1024; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, s. 570; T. Demendecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, s. 196; H. Ciepła, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 462; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, s. 1291.

⁴⁹ Orzeczenie SN z 3.09.1958 r., 3 CZ 193/58, OSN 1959/30, s. 109-112; postanowienie SN z 26.09.1972 r., I CZ 113/72; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, 2021, art. 351, nb. 7, s. 1464-1465; A. Stempniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, nb 27, s. 739.

⁵⁰ W. Siedlecki, [w:] *Komentarz postępowania...*, s. 550-551; A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, 2021, art. 351, nb. 8, s. 1465; A. Górski, [w:] A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 191.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.).

Ustawa z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 24, poz. 110, ze zm.).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 1228).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2023 r. poz. 1964, ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935, ze zm.).

LITERATURA

Bąk A., *Praktyczne aspekty rozstrzygania o kosztach procesu*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 3.

Broniewicz W., *Glosa do postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71*, OSPiKA 1972, nr 6, poz. 105.

Góra-Błaszczkowska A., *Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316-366 KPC. Komentarz*, Warszawa 2003.

Górski A., Walentynowicz L., *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2007.

Hrehorowicz M., Nawrocki M., *Glosa do uchwały SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11, „Polski Proces Cywilny” 2013/1*.

Gudowski J. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. 3, cz. 1, *Zobowiązania*, Warszawa 2013.

Jodłowski J. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1989.

Dolecki H., Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2011.

Dolecki H., Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2013.

Dolecki H., Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 2, *Artykuły 367-50537*, Warszawa 2013.

Góra-Błaszczkowska A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1a, *Komentarz – art. 1-42412*, zWarszawa 2020.

Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1, *Komentarz do art. 1-729*, Warszawa 2017.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 2, *Komentarz art. 205¹-424¹²*, Warszawa 2019.

Piasecki K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1, *Komentarz do art. 1 -50514*, Warszawa 2006.

Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, T. 1, *Komentarz art. 1-50539*, Warszawa 2019.

Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, T. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2012.

Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, T. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.

Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, T. 1, *Artykuły 1-366*, Warszawa 2021.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019.

Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Cz. 1: Postępowanie rozpoznawcze.*

Cz. 2: Postępowanie zabezpieczające, T. 1, Warszawa 2006.

Piaskowska O.M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, Warszawa 2020.

Resich Z., Siedlecki W. (red.), *Komentarz postępowania cywilnego*. T. 1, Warszawa 1975.

Ignaczewski J., *Koszty postępowań sądowych*, Warszawa 2008.

Kotłowski D., Piaskowska O.M., Sadowski K., *Wątpliwości interpretacyjne na tle praktycznego stosowania art. 108 par. 1 KPC*, MOP 2009, nr 21.

Charakter prawny orzeczenia o kosztach w procedurze cywilnej i sposób jego zakwestionowania

- Lemkowski M., *Odsetki cywilnoprawne*, Kraków 2007.
- Machnij M., *Kilka uwag o kosztach sądowych i kosztach procesu*, MOP 2002, nr 17.
- Manowska M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, T. 1, Art. 1-477(16), Warszawa 2021.
- Piasecki K., *Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych*, „Palestra” 1961, nr 5-9.
- Prażmowska M., *Glosa do uchwały SN z 31.01.1996 r.*, III CZP 1/96, OSP 1998, nr 4, poz. 83.
- Rosegarten F., *Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1971, nr 6.
- Siedlecki W., *Glosa do uchwały SN z 30.05.1966 r.*, III PZP 15/66, OSPIKA 1967, nr 112.
- Siedlecki W., *Przegląd orzecznictwa*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 7.
- Szanciło T., *Glosa do uchwały SN z 30.11.2011 r.*, III CZP 69/11, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2013, nr 4.
- Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Zembrzuski T., *Orzekanie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu w razie częściowego nieuwzględnienie żądania*, MOP 2012, nr 7.

ORZECZNICTWO

- Uchwała SN (7) z 29.04.1957 r., I Co 40/56, OSNC 1958, t. I, poz. 4.
- Uchwała SN (7) z 30.05.1966 r., III PZP 15/66, OSNC 1966, nr 12, poz. 204.
- Uchwała SN z 10.02.1995 r., III CZP 8/95, OSNC 1995, nr 6, poz. 88.
- Uchwała SN z 11.07.1972 r., III PZP 14/72, OSNCP 1972, nr 12, poz. 215.
- Uchwała SN z 11.12.1972 r., III PZP 14/72, OSNCP 1972, nr 12, poz. 215.
- Uchwała SN z 14.05.1965 r., III CO 73/64, OSNCP 1966, nr 7-8, poz. 108.
- Uchwała SN z 17.10.1991 r., III CZP 101/91, OSNC 1992, nr 5, poz. 73.
- Uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 16/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 3.
- Uchwała SN z 22.11.1982 r., III CZP 43/82, OSNCP 1983, nr 5-6, poz. 69.
- Uchwała SN z 26.05.1992 r., III CZP 38/92, „Radca Prawny” 1994, nr 3.
- Uchwała SN z 30.11.2011 r., III CZP 69/11, OSNC 2012, nr 4, poz. 48.
- Uchwała SN z 31.01.1996 r., III CZP 1/96, OSNC 1996, nr 4, poz. 57.
- Uchwała SN z 4.08.2016 r., III UZP 11/16, LEX nr 2086134.
- Uchwała SN z 5.10.1994 r., III CZP 125/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 33.
- Wyrok SN z 2.06.2000 r., II CKN 561/99, OSNC 2000, nr 5, poz. 91.
- Wyrok SN z 28.09.1982 r., II URN 136/82, OSP 1984, nr 1, poz. 18.
- Orzeczenie SN z 18.06.1963 r., I CR 431/62, OSPIKA 1964, poz. 218.
- Orzeczenie SN z 19.01.1926 r., III Rw 2018/25, „Przegląd Prawa i Administracji” 1926.
- Orzeczenie SN z 3.09.1958 r., 3 CZ 193/58, OSN 1959, poz. 30.
- Postanowienie SN z 10.10.2012 r., I CZ 116/12, LEX nr 1232744.
- Postanowienie SN z 12.04.1968 r., II PZ 56/67, LEX nr 6313.
- Postanowienie SN z 13.11.2014 r., I UZ 21/14, OSNP 2016, nr 7, poz. 92.
- Postanowienie SN z 15.02.1967 r., II CZ 144/66, OSNC 1967, nr 7-8, poz. 144.
- Postanowienie SN z 2.03.2012 r., I PZ 33/11, LEX nr 1215120.
- Postanowienie SN z 2.06.1964 r., I PR 10/63, OSNC 1965, nr 5, poz. 80.
- Postanowienie SN z 26.09.1972 r., I CZ 113/72, LEX nr 7138.
- Postanowienie SN z 27.07.1971 r., II PZP 29/71, LEX nr 6971.
- Postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71, OSPIKA 1972, nr 6, poz. 105.
- Postanowienie SN z 4.11.2010 r., IV CZ 82/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 87.
- Postanowienie SN z 6.05.2022 r., III CZ 145/22, LEX nr 3438159.
- Postanowienie SN z 7.04.1970 r., II CZ 37/70, OSNC 1971, nr 2, poz. 32.
- Postanowienie SN z 9.01.2019 r., I CZ 114/18, LEX nr 2621103.

The legal nature of the judgment on costs and the manner of its challenging

SUMMARY

The issues concerning courts' rulings on litigation costs are relatively difficult and controversial in practice. One of them is the court's failure to dismiss the application for adjudicating the litigation costs above the awarded amount. The problem arises when a party files a challenge to such a ruling. Two views have developed in judicial doctrine and jurisprudence on the ways how to appeal against a ruling to the extent that it has not taken into account the party's request. These doubts seem to have been resolved by resolutions of the Supreme Court in 1972, however, further changes of the law, including the addition of Art. 108¹ to the Code of Civil Procedure, have given rise to start new debates on this issue. In jurisprudence, there are still rulings that deviate from the dominant model despite the Supreme Court taking a position on this matter again in 2011. This is probably due to the Court's arguments, which were largely pragmatic and purposeful, and only to a small extent did they refer to arguments of the normative nature. This contribution aims not only at a comprehensive analysis of views existing in theory and practice, but also at verifying their relevance and supplementing the Supreme Court's considerations with the missing legal arguments. Despite the fact that the Supreme Court did not notice this question and the judicial doctrine has not paid attention to it so far, as it will be shown in this contribution, there are grounds for putting forward a thesis that the court's rulings on litigation costs are of complete, definitive, constitutive and indivisible nature, and when issuing it, the court is not bound by the party's demands. The considerations will be supplemented with issues related to awarding costs in the case when there are more entities who constitute the obliged party and the case when the entitled party is not represented by a professional attorney.

keywords: rulings on litigation costs, bound by demands, constitutive rulings, indivisible rulings, definitive rulings, complete rulings.